

NAGLAS IN POUDAREK V ANGLEŠČINI IN SLOVENŠČINI

Članek je predstavitev dela avtorjeve doktorske disertacije z naslovom Kontrastivna analiza angleške in slovenske stavčne intonacije. Obravnava stopnje naglašenosti v primerljivih besednih zvezah in skladenjskih zgradbah ter mesto jedra (težišča) v intonacijski enoti. Slednje je v tesni zvez z analizo intonacije, saj je jedro najpomembnejši in edini nujni del intonacijske enote. V angleščini je jedro praviloma na zadnji pomensko polni besedi v taki enoti, medtem ko je v slovenščini mnogo bolj pogosto pred njo. Avtor je največ tovrstnih razlik ugotovil v zgradbah z vprašalniciami, nedoločnimi prislovi in zaimki, primerniki in presežniki pridevnikov ter prislovov, in v zgradbah z nikalnimi besednimi zvezami.

The article presents one part of the author's dissertation entitled »A Contrastive Analysis of English and Slovene Sentence Intonation«, i.e. degrees of stress in comparable grammatical phrases and other syntactic structures, as well as the place of the nuclear syllable (»the nucleus«) within the intonation group (»the word group«). The latter is closely related to intonation analysis, since the nucleus is the most important and the only obligatory element of a word group. While in English the nucleus is generally on the last lexical item of a word group, it is often in non-final position in Slovene. The main cases of this difference include structures with question words, indefinite adverbs and pronouns, comparatives and superlatives of adjectives and adverbs, and negative sentence forms.

V okviru doktorske disertacije z naslovom Kontrastivna analiza angleške in slovenske stavčne intonacije (Ljubljana, 1993) sem do neke mere preučil tudi vprašanje naglaševanja v enem in drugem jeziku. To samo po sebi sicer ne sodi na področje stavčne intonacije, je pa z njo posredno povezano z vidika mesta glavnega poudarka (»težišča« oziroma »jedra«) v intonacijski enoti, saj je prav jedro najpomembnejši segment take enote.

Izhodišče pri preučevanju naglasnih in poudarnih razlik v angleščini in slovenščini mi je bila ena redkih kontrastivnih študij s področja stavčne prozodije, tj. kontrastivna analiza angleške in madžarske stavčne prozodije L. Varge (1975). Najobsežnejši del te študije dokaj natančno obravnava vprašanje naglasa v posameznih primerljivih besednih zvezah oz. skladenjskih strukturah ter v povedih oz. intonacijskih enotah v enem in drugem jeziku, v drugem delu pa je krajša primerjava »nevtralnih intonacijskih vzorcev v najpomembnejših tipih povedi« (str. 93) v britanski in ameriški angleščini ter v madžarščini.

1 Stopnje naglašenosti v angleščini in slovenščini

L. Varga pri svoji primerjavi angleških in madžarskih besednih ter skladenjskih zvez v angleščini loči štiri stopnje naglašenosti zlogov.

Te bi v skladu z razlago tega pojma v prvem delu te naloge predstavili takole: (1) nenaglašeni zlogi so izgovorjeni z minimalno jakostjo, s stališča poslušalca torej najmanj glasni, obenem pa najkrajši; v angleščini poleg tega v takih zlogih prevladujejo tako imenovani »šibki« (kratki srednji ali osredinjeni) samoglasniki (»centralized, reduced quality«); (2) zlogi s terciarnim naglasom, ki vselej vsebujejo enega od »krepkih« samoglasnikov (»full vowel quality«) in ki so nekoliko glasnejši ter daljši kot nenaglašeni zlogi; niso pa tonsko izraziti, torej nikoli ne vzpostavijo tonskega poteka oz. tonske višine pred jedrom; (3) zlogi s sekundarnim naglasom, s krepkim samoglasnikom, ki so izrazito glasnejši in daljši kot nenaglašeni zlogi, obenem pa tonsko izraziti, kadar stojijo pred primarnim naglasom (tj. jedrom), vendar tonsko neizraziti za njim, ker le nadaljujejo izbrani tonski potek, ki se začne na jedru; (4) zlogi s primarnim naglasom, ki so v primerjavi s predhodnimi tonsko še bolj izraziti in edini, ki lahko sami tvorijo ali vzpostavijo celoten tonski potek intonacijske enote.

Taka razlaga naglašenosti je skoraj povsem v skladu z O'Connorjevimi-Arnoldovimi (1973) in Cruttendenovimi (1986) pristopom do te problematike, omeniti pa velja razliko med »poudarjenimi« (sekundarno naglašeni) zlogi, ki so tonsko izraziti in ostalimi naglašeni zlogi med prvo poudarjeno besedo in jedrom v intonacijski enoti. Varga podobno kot O'Connor in Arnold vse te uvršča v isti tip naglašanih zlogov, za jedrom pa očitno razlikuje »tonsko neizrazite« sekundarno in terciarno naglašene zloge.

Sam imam za poudarjenè (sekundarno naglašene) le tiste nejeдрne zloge, ki so v intonacijski enoti (oz. besedni zvezi, ki tako enoto lahko tvori) tonsko izraziti in naglašeni, tak pa je pri osnovnih tipih tonskega poteka glave praviloma samo njen prvi naglašeni zlog, medtem ko so vsi drugi naglašeni zlogi pred jedrom in za njim tonsko neizraziti, ker se podredijo izbranemu tonskemu poteku glave ali jedra in jih imam zato za nepoudarjene (terciarno naglašene).

V skladu s tem je v mojem prikazu naglašenosti angleških zvez poleg jedra s primarnim poudarkom (»p«) lahko sekundarno naglašen (»s«) samo en zlog pred jedrom, vsi drugi zlogi pred jedrom in vsi zlogi za njim pa imajo lahko le terciarni naglas (»t«). Poleg tega je treba upoštevati, da obstoj »krepkega samoglasnika« v določenem zlogu ne zadošča zgoraj navedenim merilom uvrstitve med terciarno naglašene zloge, tako kot obstoj »šibkega« samoglasnika (razen v primeru kratkega srednjega samoglasnika) ne zadošča za uvrstitev zloga med nenaglašene. Zdi se, da Varga pri določanju terciarnega naglasa tega ni vselej upošteval in zato npr. vidi razliko v stopnji naglašenosti pri naslednjih zgledih: *.your "daughter (=*

terciarni + primarni naglas), *his "window* (= nenaglašen zlog + primarni naglas), *"loves .you* (p+t), *"heard them* (p+n). S tem pa izenači stopnjo naglašenosti npr. naslednjih zgledov: *"loves .you* (p+t), *"felt .something* (p+t).

V nasprotju s tem imam vse osebne zaimke v zgoraj navedenih zvezah za nenaglašene, navedeni nedoločni zaimke pa za terciarno naglašen. Moj prikaz naglašenosti besednih zvez v angleščini se zato od prikaza pri Vargi nekoliko razlikuje.

Ker je O'Connorjev in Arnoldov model delitve intonacijske enote na izhodišče, glavo, jedro in rep po mojem mnenju združljiv z notranjo zgradbo intonacijske enote v slovenščini, lahko tako pojmovanje različnih stopenj naglašenosti uporabimo pri vzporejanju naglasnih tipov v enem in drugem jeziku.

Naglas je označen z naslednjimi znaki in kraticami: *primarni naglas* (") (*p*), *sekundarni naglas* (˘) (*s*), *terciarni naglas* (.) (*t*), *nenaglašeni zlogi* (*brez znaka*) (*n*).

V slovenščini J. Toporišič sicer prav tako loči štiri stopnje naglašenosti, namreč nenaglašenost, oslABLJENO naglašenost, naglašenost in poudarjenost (Toporišič, 1984: 445), vendar te stopnje ne sovpadajo v celoti z zgoraj navedenimi. Toporišič namreč loči med naglašenostjo in poudarjenostjo težišča (pri meni primarni naglas z različnimi tonskimi poteki), sam pa imam kot oslABLJENO naglašenost dve stopnji naglasa, namreč sekundarni in terciarni naglas. Slednje lahko ponazorimo s primerom iz Toporišičeve slovnice (1984: 446) *tovarišica profesor*. Po Toporišiču je prvi del te zveze lahko oslABLJENO naglašen ali nenaglašen, sam pa tu ločim med sekundarnim in terciarnim naglasom ter nenaglašenostjo, torej: *tovarišica pro"fesor*, *tovarišica pro"fesor* in npr. *naš pro"fesor*.

2 Primerljivost angleških in slovenskih besednih in skladenjskih zvez z vidika preučevanja stopnje naglašenosti

Medtem ko glavne tipe povedi v angleščini (izjave, vprašanja, pozive in vzklike) večinoma lahko vzporejamo s slovenskimi ustreznici, moramo na ravni besednih in skladenjskih zvez upoštevati, da določene zveze niso skupne obema jezikom in so zato lahko le delno primerljive ali povsem neprimerljive z vidika stopnje naglašenosti in mesta glavnega poudarka. Varga v zvezi s tem postavlja tri merila primerljivosti dveh jezikov, namreč (str. 10): a) prevedljivost določene zveze iz enega v drug jezik, b) pripadnost jedra zveze (»headword«) isti besedni vrsti v obeh jezikih, c) pripadnost vseh besed zveze besednim vrstam, ki obstajajo v obeh jezikih.

Medtem ko prvo merilo po mojem vodi v zmotno domnevo, da lahko primerjamo le pomensko enakovredne besedne in skladenjske zveze (oziroma intonacij-

ske enote), se zdi zelo pomemben neki drug dejavnik, ki ga Varga ne omenja, namreč število zlogov posameznih sestavin zveze (oz. intonacijske enote), saj le-to lahko v veliki meri vpliva na stopnjo naglašenosti v enem ali drugem jeziku. Kar zadeva tretje merilo, lahko rečemo, da npr. odsotnost nedoločnega in določnega člena v slovenščini ne ovira primerjave naglašenosti angleških besednih zvez s členom in ustreznih slovenskih besednih zvez, razen seveda v primeru enostavne zveze člen + samostalnik (v nadaljevanju »S«) ali pridevnik, ki ni primerljiva s slovenščino.

3 Primerjava naglasnih vzorcev besednih in skladenjskih zvez

V nadaljevanju navajam primerljive besedne in skladenjske zveze, tako tiste, pri katerih v naglasnih vzorcih enega in drugega jezika ni razlik, kot tiste, pri katerih razlike lahko ugotovimo glede na stopnjo naglašenosti posameznih sestavin ali glede na mesto glavnega poudarka. Angleški zgledi (razen tistih, ki so označeni z * in so moji), so vzeti iz študije L. Varge (1975: 29–73), slovenski zgledi in zgledi s ponazoritvijo rabe besednih zvez v angleških ter slovenskih povedih so moji. Navedene naglasne vzorce velja razumeti kot »nevtralne« z vidika vpliva sobesedila, zaradi katerega bi ob upoštevanju izpostavitve »nove« informacije, izražanja nasprotja ipd. naglasni vzorci seveda lahko bili povsem drugačni.

3.1 Naglasni vzorci neglagolskih zvez

3.1.1 Neglagolske zveze s primarnim naglasom na zadnjem delu (v angleščini)

1. predlog + (člen) + S/zaimek

A (angleščina): n(+n)+p, t(+n)+p: * in the "house, bet .ween the "windows, for "those, * in .stead of "you

S (slovenščina): n+p, t+p: v "hiši, med "okni, za "tiste, na .mesto "tebe

Naglasni vzorec v angleščini in slovenščini je večinoma enak. V obeh jezikih so enozložni predlogi praviloma nenaglašeni, večzložni pa nenaglašeni ali naglašeni. V angleščini so ne glede na število zlogov pred nenaglašenimi zaimki lahko celo poudarjeni in tvorijo jedro intonacijske enote, kar je po mojem mnenju le posledica nenaglašenosti zaimka in ne »večje pomenske vloge« predlogov, kot to razlaga Varga (str. 46). Npr. (zgledi iz Kingdon, 1958: 200): *I for'got all a"bout it. – He'd .like `you to go "with him.* Tako pridemo do naglasnega vzorca p+n, kakršnega imamo tudi v slovenščini v »naveznih oblikah« osebnih zaimkov (izraz po Toporišič, 1984: 241), npr. *zate, predenj* itd., vendar je raba nekaterih takih oblik zelo redka v splošnem pogovornem jeziku. Slovenski enozložni predlogi s končnim polglasnikom se znotraj povedi praviloma izgovarjajo brez polglasnika

in torej ne tvorijo posebnega (nenaglašnega) zloga. V tem primeru angleške in slovenske besedne zveze niso povsem primerljive. Če so poudarjeni, se seveda izgovarjajo s polglasnikom, oziroma (v primeru predloga *v*) kot /u/, npr.: *ne na "VRTU*, *v "HIŠI* / *"NE na hiši* (*ne "NA hiši*), *"V hiši*.

2. kazalni pridevniški zaimek + S

A t+p, n+p: *.that "star, .these "people, that "star, these "people*

S s+p: *'tista "zvezda, 'ti lju"dje*

Razlika med jezikoma je še bolj očitna, če upoštevamo dejstvo, da je v angleščini kazalni pridevniški zaimek lahko povsem nenaglašen. V slovenščini je ta nenaglašen le kot določni člen, v zvezah pred pridevnikom (npr. *ta "pridni*). V korpusu kratkih dvogovorov, ki sem ga uporabil v svoji disertaciji za protistavno analizo angleške in slovenske intonacije, najdemo potrditev navedene razlike med jezikoma v naslednjem zgledu, z nenaglašenim *that* in naglašenim *tisti*:

A *I've 'just seen that 'new "musical.* – S *'Videl sem 'tisti 'novi "film.*

3. svojilni pridevniški zaimek + S

A n+p: **your "father, *your "sister*

S n+p,t+p: *tvoj "oče, .tvoj "oče, .tvoja "sestra*

V navedeni zvezi se v slovenščini zdi nenaglašeni zaimek povsem sprejemljiv le v primeru enozložnih oblik. V angleščini je dvožložna lahko samo oblika *our*, ki pa je kljub temu praviloma nenaglašena in fonetično obenem neprimerljiva npr. z *naša*. V korpusu imam samo zglede z enozložnim *moj*, ki sem ga v vseh uresničitvah ocenil kot nenaglašenega, npr.:

A *Have you seen my pencil anywhere?* – S *Si kje videla moj svinčnik?*

4. pridevnik + S (pozdravi)

A n+p: *good "morning*

S n+p,t+p,s+p: *dobro "jutro, .dobro "jutro, 'dobro "jutro*

Tudi v tem primeru zaradi dvožložnosti pridevnika v slovenščini ni popolne primerljivosti, lahko pa pri zgledih v korpusu ugotovimo, da je v slovenščini lahko enak naglasni vzorec kot v angleščini (v oklepaju je število uresničitev v korpusu):

A *Good "morning.*

S *'Dobro "jutro. (44) .Dobro "jutro. (10) Dobro "jutro. (5)*

5. S + S (naziv + ime)

A n+p, t+p: *Mr "Smith, Saint "Stephen, *Queen "Ann / .Queen Ann, .Presi-*

dent "Kennedy, .Pope "Paul, * .Dr "Watson, .General "Lee

S t+p,s+p: gos.pod "Smith, .sveti "Štefan, kral'jica "Ana, pred'sednik "Kennedy, 'papež "Pavel, .dr "Watson, gene.ral "Lee

Varga za vse navedene nazive navaja terciarni naglas, medtem ko npr. Wellsov slovar (1990) predpisuje nenaglašeno *Mr* in *St* (z možno ošibitvijo dvoglasnika), pa tudi *Queen* v navedeni zvezi, toda z naglasom npr. v *Queen Elizabeth*. Tako kot angleški avtorji večkrat dopuščajo izbiro med terciarnim (oz. npr. pri Wellsovem označevanju naglasa sekundarnim) naglasom in nenaglašenostjo, se je v slovenščini pri nekaterih zgledih težko odločiti med sekundarnim in terciarnim naglasom, vsekakor pa so zgoraj navedeni zgledi v slovenščini praviloma naglašeni.

6. osebni zaimek + poudarni osebni zaimek

A n+p, t+p: *I my "self, .I my "self* – S t+p, s+p .jaz "sam, 'jaz "sam

Razliko lahko ugotovimo npr. v naslednjem zgledu:

A *You your "self .said so.* – S 'Vi "sami ste .to .rekli.

7. (člen) + S/pridevnik/števnik + S

A(n)+s+p: *the 'yellow "house, 'two "books, 'John's "son*

S s+p: *ru'mena "hiša, 'dve "knjigi, 'Janezov "sin*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, vendar je v slovenščini v nekaterih primerih zveze pridevnik + samostalnik v nasprotju z angleščino jedro na pridevniku, kar posebej obravnavam v nadaljevanju pri zgledih iz dvogovorov (O'Connor, Arnold, 1973).

8. (člen) + S/pridevnik + S (krajevna lastna imena)

A s+p: 'North A"merica (Wells: 'South "Africa in South "Africa), the 'Soviet "Union, the Pa'cific "Ocean, the Medite'ranean "Sea, (Wells: 'Medite.ranean "Sea); 'New "York, 'Buckingham "Palace, 'Hyde' "Park, 'Oxford "Road, Pennsylv'ania "Avenue, 'Wilshire "Boulevard, 'Roosevelt "Square

S s+p, p+t (nekatera): 'Severna A"merika, Sov'jetska "zveza, 'Tih'i "ocean, Sre-do'zemska "morje; "New .York, "Buckingham .Palace ("Buckingham'ska pa.lača), "Hyde .Park, "Oxford .Road, Pennsylv'ania .Avenue, 'Wilshire .Boulevard, "Roosevelt .Square ("Rooseveltov .trg)

V zvezah z občimi imeni (*palača, park, cesta, avenija, trg* ipd.) se kaže vpliv izgovorjave slovenskih krajevnih imen, ki je praviloma z glavnim naglasom na prvem delu, npr. "Stari .trg, "Celovška .cesta ipd.).

9. S + S (ime in priimek)

A s+p: *David "Hampton* – S s+p: *Janez No"vak*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini.

10. S + poudarni osebni zaimек

A s+p: *Mary her"self* – S s+p: *Ma'rija "sama*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, vendar je besedni red v slovenščini lahko obrnjen, z glavnim naglasom na samostalniku, npr. *'sam "kralj.*

11. prislov stopnjevitosti + pridevnik/deležnik/prislov

A s+p: *'awfully "dull, 'very "tired, 'quite "well, 'very "often*

S s+p: *'strašno dolgo"časen, ze'lo u"trujen, 'dokaj "dobro, ze'lo po"gosto*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, vendar pri prislovih *zelo, strašno, grozno* ipd. v obeh jezikih, zlasti pa v slovenščini, lahko ugotovimo pogosto rabo vzorca p+t. Tudi v korpusu kratkih dvogovorov je v spodaj navedenem zgledu glavni poudarek na prislovu: *I'm DREADFULLY disappointed.*

Tudi pri uresničitvah slovenskega ustreznika prevladuje tak vzorec; primarni poudarek (jedro) je na besedi, napisani z velikimi črkami: *STRAŠNO sem razočaran.* (38) – *Strašno sem RAZOČARAN.* (9) – *STRAŠNO sem RAZOČARAN.* (10)

Posebej velja omeniti prislov *too (preveč)*, pri katerem lahko bolj zanesljivo ugotovimo večjo verjetnost vzorca »s+p" v angleščini in »p+t" v slovenščini. Npr.: *I can't go. I'm too TIRED.* – *Ne morem iti. PREVEČ sem utrujen.*

12. MORE/MOST/LESS/LEAST (*bolj/najbolj, nadvse/manj/najmanj*) + pridevnik/deležnik/prislov

A s+p: *'more "tired, 'less "brightly, *'most "interesting*

S s+p: *'bolj u"trujen, 'manj "svetlo, nad'vse zani"mivo*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, toda v angleščini so stopnjevalni prislovi lahko nenaglašeni (Kingdon, 1958: 180), v slovenščini pa so njihovi ustrezniki pogosto pod primarnim naglasom, npr.: *The most ANNOYING .thing a .bout it / (was the delay.)*

'Najbolj .neprijetno je bilo TO, / (...)

It was 'most INTERESTING. – *Bi'lo je NADVSE zani .mivo.*

13. prislov pogostosti + pridevnik/prislov

A s+p: *'often "true, *'never "completely, 'always "late*

S s+p: *po'gosto "res, ni'koli po "polnoma, 'vedno "pozno*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini.

14. NOT (ne) + S/zaimek/pridevnik/števnik/prislov/deležnik

A s+p: 'not a "lawyer, 'not "this, 'not "his, 'not "her, 'not "pleasant, 'not "seven, 'not "well, 'not "often, 'not "there, 'not "now, 'not "out, 'not "covered

S p+t: "ne .pravnik, "ne .ta, "ne .njegov, "ne .ona, "ne .prijetno, "ne .sedem, "ne .dobro, "ne .pogosto, "ne .tam, "ne .sedaj, "ne .ven, "ne .pokrit

Naglašenost navedenih zgledov si je težko predstavljati brez sobesedila, zato navajam nekaj angleških povedi in slovenskih ustreznikov:

I'm not a LAWYER, but I know this is illegal. NISEM pravnik, a vem, da je to nezakonito.

Not so FAST, please. – NE tako hitro, prosim.

He's not HERE. He must be at home. – NI ga tu. Najbrž je doma.

I'll tell him. But not NOW. – Povedal mu bom, a NE zdaj.

Razlika se ohrani tudi v primeru izražanja nasprotja, npr.: *Not SEVEN, six pounds. – NE sedem, šest funtov.*

He comes round from time to time, but not very OFTEN.

Pride včasih, a NE prav pogosto.

Tako kot v tej, tudi v drugih, v nadaljevanju navedenih besednih zvezah z nikalnico lahko ugotovimo, da je v slovenščini praviloma glavni naglas na nikalnici, v angleščini pa za njo.

15. vprašalni prislov/vprašalni pridevniški zaimek + S/pridevnik/ prislov/ predlog

A s+p: 'how "long, 'what "time, 'which "train, 'how "often, 'where "from

S p+t: ka"ko .dolgo, ob ka"teri .uri, ka"teri .vlak, ka"ko po.gosto, (od "kod)

Zveza s predlogom ni primerljiva, ker je v angleščini predlog navadno za vprašalnim prislovom, v slovenščini pa vselej pred njim. Za podrobnejšo razlago zvez z vprašalnicami glej zvezo št. 41.

16. pridevnik + nedoločnik (to+infinitive)

A s+p: * im'portant to "know, 'difficult to "sing

S s+p, p+t: 'važno je "vedeti, tež "ko je .peti

Medtem ko je v angleščini glavni naglas praviloma na nedoločniku, se v slovenščini v nekaterih primerih zdi primernejši naglasni vzorec p+t, v nekaterih isti kot v angleščini, v nekaterih pa se oba zdita enako sprejemljiva, npr.:

It's difficult to SING in front of all these people.

TEŽKO je peti pred tolikimi ljudmi.

It's important to PARTICIPATE. – Važno je SODELOVATI.

This is quite difficult to REMEMBER.

TEŽKO si je to zapomniti. Težko si je to ZAPOMNITI.

17. pridevnik/prislov (primernik) + THAN (*kot*) + S/zaimек/prislov

A s+n+p: *cleverer than "John, faster than "you, better than "mine*

S s+n+p, p+n+t: *pametnejši kot "Janez, hitrejši kot "ti, boljši kot "moj / "boljši kot .moj*

V slovenščini je pogosto ustrežnejši vzorec z glavnim naglasom na primerniku, npr.:

I still think his car is better than MINE.

Še vedno mislim, da je njegov avto BOLJŠI od mojega.

18. AS (*tako*) + pridevnik/prislov (osnovnik) + AS (*kot*) + S/zaimек/prislov

A n+s+n+p: *as clever as "you, as nicely as "yesterday*

S s+n+n+p: *ta'ko .pameten kot "ti, ta'ko le.po kot "včeraj*

Angleška zveza ni povsem primerljiva s slovensko zaradi dvožložnosti slovenskega *tako*, vendar je zanimiva zaradi naglasne podrejenosti pridevnika oz. prislova v slovenščini.

19. S/pridevnik/prislov + veznik + S/pridevnik/prislov

A s+n+p: *sons and "daughters, black and "blue, back and "forth*

S s+n+p: *si'novi in "hčere, črno in "modro, na'prej in na"zaj*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini.

3.1.2 Neglagolske zveze s primarnim naglasom na nezadnjem delu (v angleščini)

20. AND (*in*) + SO (*tako*) + ON (*dalje, naprej*)

A n+p+n: *and "so on – S t+n+p, n+t+p: .in tako "dalje, in ta .ko "dalje*

21. S/pridevnik/števnik + STREET (*ulica*) (imena ulic)

A p+t: *"Bond .Street, "Bond Street, "Sixteenth .Street*

S p+t: *Ša"ranovičeva .ulica*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, z možnostjo nenaglašenosti samostalnika *street* v angleščini, zlasti za enožložnim imenom.

22. predlog + osebni zaimек

A p+n: *be"tween us, a"mong them, a"bove you, be"hind it*

S n+p: *med "nama, med "njimi, nad "tabo, za "njim*

Glej razlago pri 1. zvezi.

3.2 Naglasni vzorci glagolskih zvez

3.2.1 Glagolske zveze s primarnim naglasom na zadnjem delu (v angleščini)

23. glagol BE (biti) + S/zaimek/pridevnik/deležnik/prislov

A n+p: *is a "soldier, is "that, are "mine, is "me, was "nice, were "written, are "well, is "here, was "yesterday*

S n+p, t+p: *je vo "jak, je "tisto, so "moji, sem "jaz, je bi.lo/bilo le "po, so bi.li/bili na "pisani, so "zdravi, je "tu, je bi.lo/bilo "včera*

V slovenščini je glagol v večzložni obliki lahko naglašen, toda v hitrejšem tempu govornega jezika navadno nenaglašen (primerjaj npr. knjižno *Mama je bila bolna* in pogovorno *Mama j' b'la bol(a)na*). V angleščini je glagolska oblika praviloma nenaglašena ne glede na število zlogov (npr. v *would have been nice*). V korpusu sem pri zgledu št. 57a vse uresničitve glagolske oblike *bilo* ocenil kot naglašene, pri zgledu 72b pa kot nenaglašene. Kolikor se je mogoče zanesti na to oceno, bi lahko sklepali, da je naglašenost v tem primeru, tako kot sicer zelo pogosto v angleščini, odvisna od razvrstitve stavčnega naglasa v celotni intonacijski enoti, tj. od števila nenaglašanih zlogov pred in/ali za obravnavano glagolsko obliko:

57a *Ti je bi.lo lePO?* – 72b *Ver'jetno bi bilo BOLJ .pametno (...)*

24. (naklonski) pomožni glagol + glagol

A n+p: *will "write, must "go, can "sleep, has "left*

S n+p, t+p, s+p: *bo "pisal, .bodo "pisali, 'moram "iti, lah'ko "spimo, je od"šel*

V slovenščini moramo ločiti med pomožnikom *biti*, za katerega velja isto kot v predhodni zvezi, in naklonskimi glagoli, ki so v slovenščini praviloma naglašeni, seveda pa v nasprotju z angleščino (razen v neknjižnem pogovornem jeziku) dvozložni. Za pomožnik *biti* lahko navedem zgled iz kratkih dvogovorov, večinoma z nenaglašeno obliko *bova*:

Bova 'šla že DANES? (50); *'Bova .šla že DANES?* (3); *'Bova šla že DANES?* (4)

25. osebni zaimek <osebek> + (modalni) pom. glagol

A n+p: *he "can, they "were* – S s+p: (*'on*) *lah"ko, 'oni so bi"li/bi"li so*

Upoštevati je treba dejstvo, da v angleščini osebne zaimke v vlogi osebkov praviloma ne izpuščamo (razen v neformalnem pogovornem jeziku, kjer lahko izpustimo *I* npr. v *Guess you're right* ali *you* v vprašanjih kot *Think so?*), v

slovenščini pa ga praviloma lahko izpustimo, če nima kakšne posebne izrazne vloge in je tedaj praviloma poudarjen, npr. v: *ON že ve, kaj je treba, saj mu to ni prvič.*

26. pom. glagol v nikalni obliki + glagol

A s+p: *'won't "write, 'can't con"tinue, 'needn't "wait*

S p+t: *ne "bom .pisal, ne "morem nadalje.vati, "ni treba .čakati*

Prim. z zvezo št. 14. Zdi se, da je v slovenščini mesto glavnega poudarka v večji meri odvisno od sobesedila kot v angleščini. V določenih primerih je tako v slovenščini lahko tudi na glagolu, čeprav ne izražamo nasprotja. Primerjajmo naslednje zglede v enem in drugem jeziku (nasprotje je izraženo le v drugem zgledu):

I can't CONTINUE. I'm too tired. – Ne MOREM nadaljevati. Preveč sem utrujen.

You mustn't TELL him. But you can SHOW it to him.

Ne smeš mu POVEDATI. Lahko pa mu jo/ga POKAŽEŠ.

OK then. So we won't GO. – Prav. Pa ne bomo ŠLI.

Razen v primeru prenosa jedra pri določenih tonskih potekih, o čemer bo govor v nadaljevanju, je v angleščini glavni naglas na pomožniku samo pri ponovitvi glavnega glagola, ki ga v takem primeru sicer navadno izpustimo, npr.:
A: *Will you TELL him?* B: *No, I WON'T (tell him.)*

Pri zgledih v korpusu lahko primerjamo naslednjega:

She didn't REPLY.

NI mi odgovorila. (37); Ni mi ODGOVORILA. (15); NI mi ODGOVORILA. (8)

27. prislov pogostosti + glagol

A s+p: *'never con"tinues, 'often "helps*

S s+p,p+t: *ni "koli ne nadal"juje, ni "koli ne nadal.juje, po"gosto po"maga, po"gosto po.maga*

V slovenščini je mesto glavnega naglasa pogosto na prislovu, zlasti z absolutnima *vedno* in *nikoli*, pa tudi npr. s *pogosto* in *redko*; primerjaj npr.:

She sometimes/never/seldom GREETs me.

Včasih me POZDRAVI.; NIKOLI me ne pozdravi.; REDKO/POGOSTO me pozdravi. *He's often/always LATE. – Pogosto ZAMUDI.; VEDNO zamudi.*

28. glagol + prislov kraja/časa

Zveza glagol + prislov načina ni primerljiva s slovenščino, ker je besedni vrstni red praviloma obrnjen, npr.: *She sings BEAUTIFULLY. – LEPO poje.;* sicer

pa je v obeh jezikih glavni naglas na prislovu.

A s+p: *'sitting out "side, 'went "home, 'played "yesterday (?)*

S s+p, p+t (obrnjen besedni red): *je se 'del "zunaj, je 'šel do "mov, "včeraj je ig.ral (?)*

Podobno kot v primeru prislova načina je v slovenščini prislov kraja ali časa pogosto pred glagolom, kjer praviloma ohrani glavni naglas. Navedeni vzorec kaže na problematičnost obravnave naglašnosti »nevtralnih«, od sobesedila ločenih besednih zvez in obenem izenačevanja naglašnosti različnih tipov (npr. samostalniških in zaimenskih) prislovov kraja in časa. Brez upoštevanja sobesedila namreč ne moremo najti razlage, zakaj naj bi v primeru zveze glagol + prislov časa »nevtralni« vzorec imel glavni naglas na prislovu in ne na glagolu; slednji vzorec najdemo pri Vargi le kot izjemo, v zvezi s prislovi kraja in časa *here, there, now, yet*, npr.: *"plays .there, is "writing .now, 'hasn't "written .yet*.

Res je, da bi glavni naglas na prislovu v navedenih zgledih izražal nasprotje oziroma postavil v ospredje specifično obvestilo glede kraja ali časa dogajanja, npr.:

She plays THERE, and she sleeps HERE.

They are writing NOW, but they weren't WHEN I CAME.

Toda isto velja za druge prislove časa, npr.:

We played (football) YESTERDAY, not on WEDNESDAY.

Drugače je z naglašnostjo krajevnih prislovov. Spodnji zgled je npr. res lahko odgovor na vprašanje *Where did Peter go?*, toda lahko je tudi odgovor na najbolj splošno vprašanje, npr. *What's new?: Peter/He went HOME.*

»Nevtralnost« naglasnega vzorca je tu možna, ker sta obe obravnavani enoti (glagol in prislov) lahko »novo obvestilo«, medtem ko sta npr. prislova *here* in *there* nujno vezana na govorno situacijo in se bodisi nanašata na že omenjen ali znan kraj dogajanja, zaradi česar ne moreta biti poudarjena, ali pa sta izpostavljena kot specifično obvestilo in morata biti poudarjena. V enem in drugem primeru ju torej moramo uvrstiti v neki govorni položaj ali pa enostavno priznati možnost dveh naglasnih vzorcev. Z vidika primerjave med jezikoma pa je v zvezi s prislovom *there* treba omeniti, da je eden od slovenskih ustreznikov, namreč *tja*, lahko poudarjen tudi takrat, ko ni »izpostavljen« in se torej v tem primeru naglasna vzorca angleščine in slovenščine razlikujeta. Npr.:

I'll GO there / (and wait.) – Šel bom TJA / (in počakal.)

Prim. npr.: *I WAITED there / (but nobody came.) – ČAKAL sem tam, / (pa ni bilo nikogar.)*

29. glagol + predlog + (člen) + S

A s+n(+n)+p: *'works at a ho"tel, 'left for "London*

S s+n+p: *ˈdela v hoˈtelu, je odˈšla v ˈLondon*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, z možnostjo terciarnega naglasa na večzložnih predlogih v enem in/ali drugem jeziku, npr.:

* *ˈwalking to.wards ˈtown / je hoˈdila proti ˈmestu*

* *ˈstayed in .spite of the ˈdanger / je oˈstal nav.kljub neˈvarnosti*

30. glagol *be* (biti) + predlog (+ člen) + S

A n+n(+n)+p: *are on the ˈshelf, * is in ˈprison*

S n+n+p: *so na poˈlici, je v zaˈporu*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, z možnostjo terciarnega naglasa na dvozložnih oblikah glagola v slovenščini (npr. *je bila*).

31. nikalna oblika glagola *be* (biti) + predlog (+ člen) + S

A s+n(+n)+p: * *ˈarenˈt on the ˈtable – S p+n+t: ˈniso na .mizi*

Prim. z zvezama št. 14 in 26. V slovenščini bi angleški vzorec izražal nasprotje oz. poseben poudarek na samostalniku, npr.: *Niso na MIZI, ampak v PREDALU.; Vem le to, da jih ni na MIZI. Ne vem pa, kje SO.*

V primeru prihodnjika je tudi v tej zvezi v slovenščini glavni naglas na pomožniku, npr.: *Jutri me ne BO doma. – I wonˈt be at HOME tomorrow.*

32. nikalna obl. gl. *be* (biti) + S/zaimek/deležnik/prislov

A s+p: *ˈisnˈt my ˈfather, ˈisnˈt ˈthere, ˈwasnˈt ˈhappy*

S p+t: *ˈni moj .oče, ˈni .tukaj, ˈni bil .srečen*

Tako kot v primerih 14, 26 in 31, je tudi v tej zvezi v slovenščini glavni naglas praviloma na nikalnici oz. na glagolski obliki v primeru prihodnjika (*ne bom*). To delno potrjujejo tudi zgledi v korpusu kratkih dvogovorov, kjer v enem zgledu take uresničitve močno prevladujejo (24b), manj izrazito (oz. sploh ne v 41a, z dodatnim prislovom *tako*) pa v preostalih treh zgledih, pri katerih je med drugim verjetno treba upoštevati specifičnosti velelniške oblike. V teh zgledih je tudi veliko uresničitvev z dvema jedroma:

16b *Donˈt be RIDICULOUS.*

Ne BODI smešen. (26); *Ne bodi SMEŠEN.* (23); *Ne BODI SMEŠEN.* (11)

24b *Itˈs not BAD. – NI slaba.* (47); *Ni SLABA.* (13)

30b *Donˈt be too SURE.*

Ne BODI preveč prepričan. (23); *Ne bodi PREVEČ prepričan.* (3)

Ne bodi preveč PREPRIČAN. (18); *Ne BODI preveč PREPRIČAN.* (15)

41a *Donˈt be so NERVOUS.*

Ne BODI tako živčen. (9); *Ne bodi tako ŽIVČEN.* (28);

Ne *BODI* tako ŽIVČEN. (22)

Razlika med angleščino in slovenščino je bolj očitna npr. v naslednjih zgledih:
They're not in the ROOM. – NI jih v sobi. (Ali: *V sobi jih NI.*)

Although he had everything, he wasn't HAPPY.

Čeprav je imel vse, NI bil srečen.

33. (člen) + S/svojiilni ali kazalni zaimек + glagol

A (n)+s+p: *'dogs "bark, 'yours disa"ppearad, 'that "helps*

S s+p: *'psi "lajajo, 'tvoj je iz"ginil, 'to po"maga*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini.

34. nedoločni zaimек + glagol

A s+p: *'somebody's "come, 'everybody "works, 'nobody's "left*

S s+p,p+t: *nek' do je pri"šel, 'vsi "delajo, "vsi .delajo, nih' če ni od"šel, nih"če ni od.šel*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, toda v primeru totalnih *vsi* in *nihče* je v slovenščini podobno kot v zvezi s prislovom (št. 27) glavni naglas lahko na zaimku. V korpusu opazimo to razliko pri zgledu 40a (z vmesnim naklonskim glagolom), ki bi bil v angleščini z nevtralnо naglašenostjo:

40a *Nobody can COME.* V slovenskem ustrezniku so naslednje uresničitve:
NIHČE ne more priti. (42); *Nihče ne more PRITI.* (8); *NIHČE ne more PRITI.* (9)

Primerjaj npr. tudi: *We'll all HELP you. – VSI ti bomo pomagali.*

35. glagol + (člen) + S <predmet, prislovno določilo>

A s+(n)+p: *'likes "girls, 'waited an "hour*

S s+(s)+p: *'rad ima "deklice, 'čakal je 'eno "uro*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, z možnimi razlikami pri ustreznikih angleškega določnega ali nedoločnega člena.

36. glagol + nedoločnik (to+infinitive)

A s+(n)+p: *'came to "help, 'wanted to "work*

S s+(-)+p: *pri"šel je po"magat, 'hotel je "delati*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini.

37. glagol + veznik *and* (in) + glagol

A s+n+p: *'come and "go – S s+n+p: 'pridemo in "gremo*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, z večjo verjetnostjo delitve zveze na dve intonacijski enoti v slovenščini (npr.: *Pridemo / in gremo.*)

38. glagol + S <predmet> + S/pridevnik <povedkov prilastek>

A s+t+p: *e'lected 'John "president, 'painted the 'door "white*

S s+t+p: *'Janeza so izvo'lili za pred"sednika, 'sobo je po'barval "belo*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, z drugačnim besednim vrstnim redom in možnostjo delitve na dve intonacijski enoti v slovenščini (npr. *Janeza / so izvolili za predsednika*).

39. pom. gl. v nikal. obliki + glagol + nedol. zaimek any-, (ni-)

A s+t+p,s+n+p: * *'doesn't .finish "anything, 'doesn't like "anybody,*
* *'won't ask "anyone*

S n+s+p,n+s+t+p: *ne kon'ča ni"česar, ne 'mara ni"kogar,*
ne 'bo .vprašal ni"kogar

Navedene razlike so posledica le delne primerljivosti zveze v enem in drugem jeziku. V slovenščini je bolj običajen tudi drugačen besedni vrstni red, z nedoločnim zaimkom v začetnem položaju (npr.: *Ničesar ne konča.*) in z glavnim naglasom še vedno na zaimku. Razliko med popolnim in delnim zanikanjem (npr. *nikogar : kogarkoli*) v angleščini izrazimo z intonacijo, v slovenščini pa z ustreznim besedjem in mestom jedra, npr.:

He doesn't read ANYTHING. (padajoča intonacija) – *Ne bere NIČESAR.*

He doesn't read ANYTHING. (padajoče-rastoča intonacija) – *Ne BERE kar-koli.*

40. THERE + 3.oseba gl. BE (biti) + NO («ni») + S

A n+n+s+p: * *there was 'no "wine, there is 'no "truth*

S s+p,p+t: *'ni bilo "vina, 'ni res"nice, "ni res.nice*

Tako kot pri drugih zvezah z nikalnimi oblikami, je tudi pri tej v slovenščini glavni naglas pogosto na nikalnici oz. na pomožnem glagolu *bo*.

Primerjaj npr.:

There's no PROBLEM. We can walk.

NI problema / Ni PROBLEMA. Lahko gremo peš.

There will be no HOLIDAYS this year. – Letos ne BO počitnic.

41. vprašalni zaimek <osebek> (+ pomožni gl.) + glagol

A s(+n)+p: *'who has "come? 'who'll "help? 'who "knows?*

S p(+n)+t: *"kdo je pri.šel? "kdo bo po.magal? "kdo .ve?*

Pomembna razlika med angleščino in slovenščino, ki jo v disertaciji obravnavam v poglavju o slovenski intonaciji. Zanimivo je, da je v slovenščini mesto glavnega naglasa lahko pomensko razločevalno v smislu razlikovanja med

dopolnjevalnimi in odločevalnimi vprašanji, ne glede na tonski potek, ki je lahko padajoč ali rastoč, tako npr.: *Kdo "ve?" (= Ali kdo ve?)* Omeniti velja tudi, da je v primeru (pogoste) rabe dodatnega členka *in* ali *pa* glavni naglas pri dopolnjevalnih vprašanjih na glagolu, torej tam, kjer je praviloma tudi v angleščini, npr.: *Kdo pa je PRIŠEL? Kdo pa bo POMAGAL?* V tem primeru je glavni naglas na vprašalnici lahko le v vlogi izražanja nasprotja; v angleščini je tedaj glavni naglas na obstoječem ali dodanem pomožnem glagolu, kar je mogoče tudi v slovenščini, vendar slovenski različici pomensko nista povsem enakovredni, npr.:

KDO pa je prišel? / Kdo pa JE prišel? Who DID come, then?

KDO pa bo pomagal? / Kdo pa BO pomagal? Who IS going to help, then?

Isto razliko med jezikom (glavni naglas na vprašalnici v slovenščini, ne pa v angleščini) lahko ugotovimo tudi pri drugih zvezah, ki jih Varga ne navaja, najdemo pa jih nekaj v korpusu kratkih dvogovorov, npr.: *Who paid for the BEER?*

KDO je plačal pivo? (37); Kdo je PLAČAL pivo? (2)

Kdo je plačal PIVO? (12); KDO je plačal PIVO? (8)

Pričakovani vzorec prepričljivo prevladuje, postavlja pa se seveda vprašanje, kako razložiti pojavljanje drugih različic, predvsem kar visokega števila uresničitev vzorca, ki ga imamo v angleščini, tj. z glavnim naglasom na predmetu. Tudi v tem primeru se po mojem mnenju kaže problematičnost nedoločenosti položaja oziroma sobesedila, v katerem naj bi bila kaka poved uresničena, zaradi česar govorec (v danem primeru bralec dvogovora) zavestno ali podzavestno poved lahko uvrsti v tako ali drugače zamišljen si položaj ter v skladu s to odločitvijo postavi v ospredje ustrezni del sporočila ali vprašanja. V obravnavanem zgledu tako za govorce ni nujno najbolj pomembno **kdo** je kaj plačal, temveč **kdo** je tisti, ki je plačal *pivo* in ne npr. ostalo pijāčo. V tem pa je glavna razlika med »nevtralnim« vprašanjem, katerega naglasni vzorec skušamo določiti in na posamezne elemente »usmerjenimi« vprašanji, ki tak vzorec lahko spremenijo.

42. vprašalni zaimek/vprašalni prislov <predmet, prislovno določilo> + pomožni gl. + os. zaimek <osebik> (–) + glagol

A s+n+n+p: 'what will you "do"? 'why did he "leave"? 'where have they "met"?

S p+n+t: "kaj boš naredil? za "kaj je odšel? "kje sta se .srečala?"

Enaka razlika kot v predhodni zvezi, le da je v tej v angleščini uporabljen tudi osebni zaimek, ki je v slovenščini navadno izpuščen. Tudi tu je v primeru rabe dodatnega členka *in* ali *pa* glavni naglas v slovenščini na glagolu, npr.: *In kaj boš NAREDIL?* (primerjaj *In KAJ boš naredil?*, ki v odvisnosti od sobesedila lahko pomeni npr. *Ničesar ne moreš narediti* ali npr. *Če tega ne boš naredil, kaj torej boš?* V slednjem primeru gre tako kot pri prejšnji zvezi za izražanje nasprotja, z

angleškimi ustreznikom *What WILL you do? / What ARE you going to do?*) Prim. še: *Zakaj pa je ODŠEL?*

Tudi v tej zvezi lahko v slovenščini z ozirom na mesto glavnega naglasa ločimo med obema tipoma vprašalnih povedi, npr.:

"*Kaj .hočete? ·Kaj "hočete? (= Ali kaj hočete?)*

V korpusu kratkih dvogovorov najdemo naslednje primerljive zglede z vprašalnimi prislovi:

Kako pa to VESŠ? (44)

KAKO pa to veš? (7); *Kako pa TO veš?* (3); *KAKO pa to VESŠ?* (1)

(Angleški ustreznik bi bil npr. *How do you KNOW this?*)

Why did he run AWAY?

ZAKAJ je zbežal? (35); *Zakaj je ZBEŽAL?* (11); *ZAKAJ je ZBEŽAL?* (5)

Where have you BEEN all this time?

KJE pa hodiš tako dolgo? (3); *Kje pa HODIŠ tako dolgo?* (46) *KJE pa HODIŠ tako dolgo?* (6); *KJE pa hodiš tako DOLGO?* (1) *Kje pa HODIŠ tako DOLGO?* (3)

43. vprašalni zaimек ali prislov <predmet, prislovno določilo> + pomožni gl. + S <osebek> + glagol

A s+n+t+p: *'what did .Peter "read? 'when will the .children a"rrive?*

S p+n+t+t: *"kaj je .Peter .bral? "kdaj bodo o.troci pri.šli?*

Enaka razlika kot pri predhodnih dveh zvezah.

3.2.2 Glagolske zveze s primarnim naglasom na nezadnjem delu (v angleščini)

44. glagol + osebni zaimек <osebek>

A p+n: * *"loves him, * "heard you*

S p+n(+t) (s pom. glag.): *"ljubi ga, "slišal vaju .je*

Enak naglasni vzorec v angleščini in slovenščini, s terciarnim naglasom na dodatnem pomožnem glagolu v slovenščini.

45. glagol (*HOPE, THINK, SUPPOSE* ipd.) + *NOT* (*da ne*)

A p+t: * *"hope .not – S s+n (da) + p: upam, da "ne*

Zveza je v slovenščini nekoliko drugačna zaradi dodatnega veznika *da*, sicer pa tudi v tem primeru z glavnim naglasom na nikalnici. Zveza glagol (*hope, think, suppose* ipd.) + *SO* se zdi že povsem neprimerljiva z ustrežno zvezo v slovenščini, kjer navadno uporabimo npr. *upam + da + pomožnik* ali *upam + da +*

res, z glavnim naglasom na koncu (v angleščini na glagolu).

46. vprašalni zaimek/prislov + gl. *be* (biti) + os. zaimek (–)

A s+p+n: *'how "are you? 'who "is it? – S p+n: ka"ko si? "kdo je?*

Zveza je v slovenščini praviloma brez osebne zaimka, sicer pa lahko ugotovimo isto razliko kot pri drugih zvezah z vprašalnimi zaimki in prislovi. S členkom dobimo enak naglasni vzorec kot v angleščini: *'Kdo pa "je?; 'Kje pa "so?*

47. glagol + predlog + osebni zaimek

A p+t+n, p+n+n: *"wrote a.bout you, * "waited for/.for her*

S p+n+t, p+t+n: *"pisal je o .tebi, "čakal je .nanjo*

Tako kot pri prejšnjih zvezah s predlogi je v angleščini predlog lahko pred zaimkom naglašen, v slovenščini pa je v tej zvezi praviloma naglašen zaimek, predlog pa le v "naveznih oblikah" osebnih zaimkov, npr. *nanjo*.

48. glagol *BE* (biti) + pridevnik <povedkovo dol.> + predlog + os.zaimek

A n+p+n+n, n+p+t+n: *is "good .for/for you, * is "mad a.bout her*

S n+p+n+t, n+p+t+n: *je "dobro za .tebe/.zate, je "nor .nanjo*

Enaka razlika kot pri prejšnji zvezi.

4 Mesto jedra v intonacijski enoti v angleščini in slovenščini

Mesto jedra v intonacijski enoti je seveda v tesni zvezi z razporeditvijo različnih stopenj naglasa, obravnavnih v predhodnem poglavju, saj je zlog s primarnim naglasom oz. poudarkom v določeni besedni zvezi, kadar taka zveza lahko obstaja kot samostojna intonacijska enota, hkrati jedro take enote. Zato je že iz prejšnjega poglavja razvidno, da v angleščini močno prevladuje končni položaj jedra, tj. primarni naglas na zadnji besedni enoti (samostalniku, pridevniku, prislovu ali glagolu). V nasprotju s tem lahko ugotovimo, da je v slovenščini v številnih besednih zvezah, zlasti v nikalnih in zaimenskih vprašalnih oblikah, glavni naglas pred zadnjo besedno enoto, npr. na vprašalnici ali nikalnici.

Da bi ugotovil, v kolikšni meri se zgoraj navedene medjezikovne razlike med naglasnimi vzorci v »nevtralnem«¹ rabljenih zvezah, predvsem razlike glede na mesto glavnega naglasa, ohranijo pri uresničevanju intonacijskih enot v vezanem besedilu (dvo govoru), torej v odvisnosti od sobesedila in v okviru bolj kompleksnih stavčnih zgradb, ter kakšne dodatne razlike še lahko nastopijo, sem ponovno pregledal 11 dvo govorov v knjigi O'Connorja in Arnolda ter primerjal vse primerljive intonacijske enote v angleščini z najverjetnejšo vzporednico (ali vzporednicami) v slovenščini.

V zvezi s tem velja ponovno omeniti, da slovenska inačica angleške intonacijske enote ni nujno najprimernejši prevod take enote, ker pri slednjem lahko povsem zanemarimo površinsko strukturo posameznih povedi, če to pripomore k naravnejšemu ali bolj natančnemu prevodu. Tak prevod pa praviloma ni več primerljiv z vidika preučevanja naglašeniosti posameznih prvin intonacijskih enot v enem in drugem jeziku. Tudi sicer je v vezanem besedilu (predvsem zaradi specifičnosti angleške idiomatike, fraznih glagolov in besednega vrstnega reda) velik del intonacijskih enot v vezanem besedilu neprimerljiv s kolikor toliko sprejemljivimi ustrezniki v slovenščini. Če vzamemo za primer prvega od pregledanih dvogovorov, ki sestoji iz 34 intonacijskih enot, bi ocenil kot povsem neprimerljivo ali le delno primerljivo skoraj polovico (15) enot. Nekatere take enote sem kljub temu vključil med spodaj navedene primerjalne zglede, ker kažejo na pomensko razločevalnost mesta glavnega naglasa v angleščini, ki je v slovenščini ne moremo izraziti z istimi sredstvi, je pa kljub temu zanimiva tudi z vidika primerjave med enim in drugim jezikom.

Ugotovljene razlike glede na mesto glavnega naglasa sem razvrstil po posameznih tipih povedi oz. besednih vrst, pri katerih take razlike (lahko) nastopijo. Kot je razvidno iz nadaljevanja, gre v večini primerov za razlike, navedene v prejšnjem poglavju, pri drugih pa za naknadno ugotovljene razlike, ki sem jih skušal uvrstiti v splošnejše okvire stavčnih zgradb ali besednih zvez. Pri vsakem angleškem zgledu je navedeno, iz katerega dvogovora (1–11) je zgled vzet.

4.1 Dopolnjevalna vprašanja

(1) nezaznamovano (»nevtrarno«) mesto glavnega naglasa (ang.: jedro na zadnji leksikalni enoti; slov.: jedro na vprašalnici, razen v primeru rabe členka *in* ali *pa*):

Who's THAT? (2) – KDO je to? / Kdo pa je TO?

Why d'you ASK? (2) – ZAKAJ vprašaš? / Zakaj pa (me) SPRAŠUJEŠ?

What d'you MEAN, (mumbo jumbo)? (5) – KAKO to misliš, (lari fari)?

Eno od izjem lahko najdemo pri zgledu z vprašalnico *zakaj*; ne glede na rabo členka bi v slovenščini bilo mesto jedra na prislovu, torej tako kot v angleščini:

Well, why didn't you wait in the WAITING room? (6)

Zakaj (pa) nisi čakal v ČAKALNICI?

(2) zaznamovano mesto glavnega naglasa – izpostavitve glagola (ang.: jedro na pomožnem glagolu; slov.: jedro na vprašalnici):

Well, then why DID he cry off? (2) – ZAKAJ (pa) se je potem umaknil?

Well, what ARE they doing? (8) – No, (in) KAJ delajo?

V nekaterih primerih je v slovenščini (z dodatnim členkom) mesto jedra lahko na glagolu, torej na istem mestu kot v angleščini, npr.:

What IS there about Copenhagen (that makes you keep going back there?) (3)
KAJ je takšnega v Kopenhavnu (...)? / Kaj pa JE takšnega v Kopenhavnu (...)?

Poleg tega sta v slovenščini različici z jedrom na vprašalnici in na (pomožnem) glagolu lahko pomensko razločevalni. Tako lahko za spodnjo angleško poved navedemo dva ustreznika v slovenščini, ki v nasprotju z zgornjim zgleodom nista zamenljiva. V oklepaju je ena od možnih pomenskih razlik med eno in drugo različico:

Who WILL help then? – KDO pa bo pomagal? (Če on ne bo pomagal, kdo bo?); Kdo pa BO pomagal? (On ne bo pomagal; ali sploh kdo bo?)

(3) Med zgledi v dvogovorih je še posebna zveza vprašalnice z *else*; slovenski ustreznik *še* je lahko jedro samo v odločevalnih vprašanjih (z drugačnim vrstnim redom kot v angleščini), ne pa v dopolnjevalnih vprašanjih:

Well what ELSE have you had to do? (10) – *KAJ pa si še moral delati?*

Primerjaj: *Did they say anything ELSE?* – *So ŠE kaj rekli?*

4.2 Nikalne povedi (ang.: jedro desno od nikalnice, slov.: jedro na nikalnici)

Zgledi: *I'm not so SURE about that.* (3) – *NISEM tako prepričan (o tem).*

It's not very GOOD (...) (4) – *NI prav dober / NI preveč dober (...)*

Not NECESSARILY. (7) – *NE nujno. NI nujno. / Ni NUJNO.*

And you can't DO this (with a human voice.) (7) – *In tega ne MORETE narediti (...)*

It isn't so BAD (once you've got started). (9) – *NI tako hudo (...)*

Though it wouldn't have been so BAD (...) (10) – *Pa NE bi bilo tako hudo (...)*

V slovenščini je jedro praviloma na nikalnici tudi takrat, kadar je v angleščini na osebku; v vlogi osebka je pogosto kazalni zaimék *that*, tonski potek v angleščini pa je navadno padajoče-rastoč, npr.:

THAT'S not difficult. (*That's .not .difficult.*) (7) – *To NI težko.*

THAT can't have been easy. (*That .can't have been .easy.*) (10) *To pa NI moglo biti lahko. / To pa najbrž NI bilo lahko.*

Zvezo med primarno naglašanim stavčnim členom v začetnem položaju in padajoče-rastočo intonacijo lahko ugotovimo tudi pri številnih drugih zgledih v knjigi. Kot bomo videli v nadaljevanju, so slovenski ustrezniki takih zgledov pogosto neprimerljivi z vidika mesta jedra v intonacijski enoti, ker v slovenščini pogosto ne moremo izraziti pomena takih enot z istimi jezikovnimi sredstvi, tj. s primerljivo stavčno zgradbo in intonacijo. V primeru zaiméka *that* bi bil tak zglede npr.: *THAT'S interesting.* (*That's .interesting*)

Slovenski ustreznik bi imel po vsej verjetnosti tako ali drugačno padajočo intonacijo, pomensko praznemu, čeprav v angleščini primarno naglašenemu zaimku, pa bi se navadno lahko brez škode odrekli: (*To je pa*) ZANIMIVO.

4.3 Osebni zaimek v funkciji osebka (označeno mesto jedra – poseben poudarek na zaimku; ang.: jedro na zaimku, slov.: jedro na glagolu)

Zgledi: *"I saw it, / and quite enjoyed it (1) – Jaz pa sem jo VIDEL (...)*

Don't THEY play? (5) – Ali oni ne IGRAJO?

(Don't you?) / "I do. (11) – (Ne razumeš?) / Jaz pa RAZUMEM. / Jaz PA.

V angleščini je tudi v tem primeru najbolj tipična padajoče-rastoča intonacija, iz slovenskih ustreznikov pa je razvidno, da poudarjenost osebnega (podobno kot zgoraj navedenega kazalnega) zaimka v angleščini ni vselej v vlogi izražanja nasprotja (npr. *Ne ON, temveč JAZ*). V slovenščini bi le v slednjem primeru uporabili ustrezni primarno naglašeni zaimek, sicer pa pomen angleške povedi izrazimo z drugačnimi jezikovnimi sredstvi, npr.:

Oh, I'M not difficult to please. (8) – Meni pa RES ni težko ugoditi.

(Oh, of course, yes.) – "I remember (5) – ZDAJ se spomnim.

Oh, YOU know. (5) – No, SAJ veš.

4.4 Nedoločni zaimki in prislovi VSI, VSE, NIHČE, NIČ, VEDNO, NIKOLI (ang.: jedro za zaimkom ali prislovom, slov.: jedro na zaimku ali prislovu).

Zgledi v dvogovorih:

(I mean surely,) / if everybody knew who'd got WHAT, / (there was no point in playing the cards at all!) (5) – (...) če ste VSI vedeli kdo ima kaj, (...)

(A bad start) / which nothing can RETRIEVE. (6)

(...) ki ga NIČ ne more popraviti. / ki ga NI mogoče nadoknaditi.

So you see, we could never be QUITE sure of the lie of the cards (...) (5)

(Tako, vidiš,) / NIKOLI nismo mogli čisto zagotovo vedeti (...)

But I've always FOUND it / a very happy place. (3) A VEDNO se mi je zdel (...)

It's always the SAME. (9) – VEDNO je tako.; VEDNO je enako.

But they always HAVE been vulnerable. (11) – Saj so VEDNO bili ranljivi.

4.5 Primernik in presežnik (ang. jedro za primerjalnim MORE, MOST, slov. jedro na BOLJ, NAJBOLJ, NADVSE).

Zgleda: *(They seem to have a freshness of mind, / and a gaiety,) / that's most ATTRACTIVE. (3) – (...) / ki je NADVSE privlačna.*

What, more than USUAL? (10) – (Kako?) / BOLJ kot ponavadi?

4.6 Zveza *SERIOUSLY, REALLY + GLAGOL* (ang.: jedro na glagolu, slov.: jedro na prislovu *RES(NO)*).

Zgledi: *D'you seriously THINK / (English'll be a world language one day?)*

(4) *Ali RES misliš (...)*

You mean that really HAPPENS? (5) – Da se to RES dogaja?

Does it really MEAN / (that machines talk?) (7) – Ali to RES pomeni (...)

4.7 Zveza *PRIDEVNIK + SAMOSTALNIK*, kadar se samostalnik v tej zvezi, ki je v vlogi povedka, nanaša na samostalnik ali zaimek v vlogi osebka (ang.: jedro na samostalniku, slov.: jedro na pridevniku).

V dvogovorih najdemo en sam zgled, ki ponazarja dejstvo, da v slovenščini (povsem v skladu z diskurzno teorijo o »novih in znanih« obvestilih v besedilu) ne poudarimo tistega dela povedi, ki je (izrecna ali neizrecna) ponovitev predhodnega dela iste ali neke druge povedi, v angleščini pa v tem primeru očitno ni tako. V spodaj navedenem zgledu je tako govorcema seveda znano, da je Köbenhavn mesto, pa je kljub temu jedro na besedi *city*:

Is Copenhagen a gay CITY, would you say? – Je Köbenhavn po tvojem VESELO mesto?

Isto razliko lahko najdemo v naslednjih možnih zgledih:

He's a bright BOY. – On je PAMETEN fant.

China is a big COUNTRY. – Kitajska je VELIKA država.

That's an interesting BOOK. – To je ZANIMIVA knjiga.

V angleščini torej tudi tu očitno prevlada osnovno pravilo, po katerem je mesto naglasa v intonacijskih enotah z »nevtralnno« toničnostjo na zadnji leksikalni enoti, v danem primeru torej na samostalniku. Na koncu bi zato veljalo posebej obravnavati tiste tipe intonacijskih enot z nevtralnno (neoznačeno) toničnostjo, za katere to pravilo ne drži in jih (kolikor je mogoče) primerjati z ustreznimi tipi v slovenščini. Cruttenden (1986: 83–87) navaja tri take izjeme, namreč:

(1) povedi oz. intonacijske enote poročanja o nekem dogodku (»event« ali »presentation sentences«),

(2) povedi oz. intonacijske enote s prislovnim določilom v končnem položaju,

(3) povedi oz. intonacijske enote z zvezo pridevniški vprašalni zaimek + samostalnik v vlogi predmeta (»adjectival wh objects«).

Cruttenden ugotavlja, da gre pri povedih prvega tipa navadno za neprehodne glagole, ki označujejo, da se je nekaj »pojaviilo ali izginiilo«, ali da se je »zgodilo nekaj neprijetnega« (»(dis)appearance or misfortune«, str. 83). V slednjem primeru naj bi se osebek praviloma ne nanašal na osebo. Avtor navaja naslednje

zglede:

Watch out! That CHIMNEY'S falling down.

A WIND got up.

The MILKMAN called.

A CRIMINAL'S escaped.

The TRAIN'S run off the rails.

Brez težav lahko ugotovimo, da bi tudi v slovenskih ustreznikih takih povedi oz. podobnih zgledih jedro bilo na istem mestu, tj. na osebku, npr.:

DIMNIK pada!

VETER je začel pihati.

MLEKAR je prišel.

Neki ZLOČINEC je ušel.

VLAK je šel s proge.

Zaradi številnih možnosti zamenjave besednega vrstnega reda je v slovenščini poleg tega jedro praviloma na začetnem delu intonacijske enote tudi takrat, kadar ta ni v vlogi osebka, temveč predmeta ali prislovnega določila, npr.: *KOZAREC mu je vrgel v glavo. DOMOV so odšli.*

Mimogrede velja omeniti, da navedena zgleda ponazarjata splošno pravilo, da v slovenščini v primeru prenosa stavčnega člena, na katerem je jedro intonacijske enote, jedro ostane na tem členu. Zgornja zgleda bi torej bila: *V glavo mu je vrgel KOZAREC. Odšli so DOMOV.*

Drugi primer nekončnega položaja jedra v angleščini zadeva prislovna določila časa v končnem položaju in posamezna prislovna določila, ki v tem položaju nikoli niso poudarjena (Cruttenden navaja naslednja: *FORTUNATELY, INCIDENTALLY* in *PROBABLY*). Kar zadeva prva, sem že pri Vargini besedni zvezi št. 28 (glagol + prislov časa) izrazil pomislek glede ustreznosti oz. nevtralne toničnosti naglasnega vzorca z jedrom na prislovu. Ker tak vzorec izpostavi prislov kot kontrastivno ali glavno obvestilo v povedi («narrow focus»), je »nevtralni« vzorec lahko le tisti, ki ga dobimo s premikom jedra na prejšnjo besedno enoto. V skladu s tem imajo Cruttendenovi zgledi jedro pred prislovnim določilom, npr. (str. 84): *I went to LONDON on Thursday.; I'm seeing JOHN this morning.; We had roast BEEF for dinner.*

V slovenščini je prislovno določilo časa sicer navadno v začetnem položaju, kadar pa je na koncu, ni videti razlike med enim in drugim jezikom, razen spremenjenega vrstnega reda, tj. z jedrom pred glagolom, npr.: *V LONDON so šli v četrtek.; K JANEZU grem danes.; GOVEDINO smo imeli za večerjo.*

V zvezi s tretjim primerom nekončnega položaja jedra v angleščini (zveza pridevniški vprašalni zaimek + samostalnik v vlogi predmeta) navaja Cruttenden naslednje zglede (str. 85): *What SEEDS did you use?; Which COURSE did you*

take?; Whose ADVICE will you accept?

Skladenjska razlaga mesta jedra, ki jo avtor ob tem omenja in ima za sprejemljivo, pravi, da je razlog takega mesta jedra v prenosu predmeta pred glagol, pri čemer predmet ohrani primarni naglas na ustreznem zlogu. To je sicer povsem v skladu s tem, kar lahko ugotovimo v zvezi z zgoraj omenjenim položajem posameznih stavčnih členov v začetnem položaju v slovenščini, vendar ne razloži razlike med navedenimi angleškimi zgledi z jedrom na predmetu in istimi zgledi z jedrom na glagolu: *What seeds did you USE?; Which course did you TAKE?; Whose advice will you ACCEPT?*

Ker ima Cruttenden prvi naglasni vzorec za nevtralni (»broad focus«), bi mu drugi moral biti zaznamovan (»narrow focus«), vendar sta oba vezana na govorne položaje, v katerih nastopata, torej na sobesedilo, pri čemer je »novo« ali »glavno« obvestilo bodisi predmet ali glagol. Če vzamemo za ponazoritev tega prvi zgled, je pri Cruttendenovem vzorcu znano, da je sogovorec »uporabil neka semena«, ne vemo pa, KAKŠNA; pri drugem vzorcu (jedro na glagolu) pa je znano, da »je imel neka semena«, ne vemo pa, kakšna ali katera je UPORABIL. V slovenščini te razlike ne moremo nedvoumno izraziti z mestom glavnega naglasa, ki bi bil v prvem primeru lahko na vprašalnici ali (z rabo členka) na glagolu, v drugem primeru pa se zdita raba členka in s tem mesto jedra na glagolu neizogibna, npr. za tretji zgled:

Whose ADVICE will you accept? ČIGAV nasvet boš sprejel?; Čigav nasvet pa boš SPREJEL?

Whose advice will you ACCEPT?; Čigav nasvet pa boš SPREJEL?

Naj na koncu poskusimo strniti ugotovitve o glavnih razlikah med angleščino in slovenščino glede mesta glavnega (primarnega) naglasa v posameznih besednih zvezah in skladenjskih zgradbah, s tem pa tudi glede mesta jedra v intonacijski enoti.

Pri neglagolskih zvezah, ki imajo v angleščini primarni naglas na zadnjem delu besedne zveze, so glavne razlike med jezikoma pri zvezah z nikalnico *not* (*ne*) (npr. *'not a "lawyer – "ne .pravnik*) in pri zvezah z vprašalnim prislovom ali zaimkom (npr. *'how "long – ka"ko .dolgo*); pri zvezah, ki imajo v angleščini primarni naglas na nezadnjem delu besedne zveze, pa v primeru zveze predloga z osebnim zaimkom (*be"tween us – med "nama*).

Pri glagolskih zvezah, ki imajo v angleščini primarni naglas na zadnjem delu besedne zveze, so glavne razlike spet pri nikalnih oblikah (*'won't "write – ne "bom .pisal*; *'aren't on the "table – "niso na .mizi*; *'isn't my "father – "ni moj .oče*) in pri vprašalnih zaimkih (*'who has "come? – "kdo je .prišel?*; *'what did .Peter "read? – "kaj je .Peter .bral?*). Pri zvezah, ki imaj v angleščini primarni naglas na nezadnjem delu, pa je v slovenščini nasprotno ali drugače spet pri nikalnici *not*

(*ne*) ('*hope .not* – '*upam, da "ne*) ter pri vprašalnih zaimkih in prislovihi ('*how "are you?* – *ka"ko si?*).

V skladu s tem se v primerjanih jezikih praviloma razlikuje mesto jedra v intonacijskih enotah. V angleščini močno prevladuje končni položaj jedra, tj. primarni naglas na zadnji pomensko polni besedi (samostalniku, pridevniku, prislovu ali glagolu), medtem ko je v slovenščini zlasti v nikalnih in zaimensko vprašalnih oblikah pogosto pred zadnjo takšno besedo, namreč na vprašalnici ali nikalnici. Pri primerjavi kratkih angleških dvogovorov z možnimi slovenskimi ustrezniki sem odkril nekaj dodatnih primerov razlik med jezikoma, večinoma pa ugotovitve pri tem sovpadajo z opažanji pri primerjavi besednih zvez in skladenjskih zgradb. Morda je prav na koncu treba le še povedati, da (zlasti če zane-marimo številne manj pomembne razlike v stopnji naglašenosti) ugotovimo prav presenetljivo veliko primerov popolnega sovpadanja naglašenosti in mesta jedra v enem in drugem jeziku. To pa slovensko govorečim učencem in študentom angleščine nedvomno močno olajša obvladovanje naglaševanja in posredno tudi stavčne intonacije tega tujega jezika.

Bibliografija

- CRUTTENDEN, A. 1986: *Intonation*. Cambridge University Press.
- KINGDON, R. 1958: *The Groundwork of English Intonation*. Longman, London.
- O'CONNOR, J. D., Arnold, G. F. 1973²: *Intonation of Colloquial English*. Longman, London.
- TOPORIŠIČ, J. 1984: *Slovenska slovnica*. Založba Obzorja, Maribor.
- VARGA, L. 1975: *A Contrastive Analysis of English and Hungarian Sentence Prosody*. Linguistics Institute of the Hungarian Academy of Sciences and Center for Applied Linguistics.
- WELLS, J. C. 1990: *Longman Pronunciation Dictionary*. Longman Group UK Limited, Essex.

SUMMARY

In a number of comparable grammatical phrases and syntactic structures, the place of primary stress in English differs from that in Slovene, which, from the point of view of intonation analysis, corresponds to differences in the position of the nucleus within a word group.

In non-verbal phrases with final primary stress in English, the main differences between the two languages occur in combinations with the adverb *not* (Sl. *ne*) (eg. '*not a "lawyer* – '*ne .pravnik*) and with question words, used as adverbs or pronouns (eg. '*how "long* – *ka"ko .dolgo*); in non-verbal phrases with non-final primary stress in English, on the other hand, the main difference can be observed in the combination preposition + personal pronoun, eg. '*won't "write* – *ne "bom .pisal*; '*aren't on the*

"table – "niso na .mizi; 'isn't my "father – "ni moj .oče); or on the main verb in English and the initial question word in Slovene (eg. 'who has "come – "kdo je .prišel?; 'what did .Peter "read? – "kaj je .Peter .bral?). When the primary stress in English is in non-final position, it is again in the above mentioned structures that Slovene has a different place of primary stress, eg. in "hope .not – 'upam, da "ne, 'how "are you? – ka"ko si?).

The differences are reflected in the position of the nuclear syllable in a word group. While final position of the nucleus (ie. with the nucleus on the last lexical item – noun, adjective, adverb or verb) is by far the most common possibility, non-final position prevails in Slovene in word groups with words of negation and with question words. It should be noted, however, that (in particular if minor differences in stress degree are neglected), there are a great number of cases where the stress patterns of English and Slovene tend to coincide, which undoubtedly serves to Slovene learners as valuable support in mastering English accentuational patterns and, consequently, also in dealing with an important aspect of English sentence intonation.